

Χωρίς να χάνεται στο ολισθηρό μονοπάτι της κολακείας, ο Miller πλέκει, σχεδόν εμμονικά ένα φωτοστέφανο γύρω από την Ελλάδα. Ήρθε στην πατρίδα μας το καλοκαίρι του '39, όταν ο ήχος από τα τύμπανα του πολέμου πλησίαζε ολοένα και πιο κοντά στην γηραιά Ήπειρο. Ήρθε από το Παρίσι, προσκεκλημένος του Βρετανού φίλου του, Lawrence Darrell ο οποίος εκείνη την εποχή διέμενε στην Κέρκυρα. Ήρθε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα, αλλά αν δεν αναγκαζόταν από την Αμερικάνικη πρεσβεία να αναχωρήσει μετά από παραμονή έξι μηνών, ακριβώς λόγω της έναρξης του πολέμου, θα παρέμενε πολύ περισσότερο.

Από τις πρώτες αράδες γίνεται σαφές ότι ανάμεσα σε αυτόν και τον τόπο, ανάμεσα σε αυτόν και τους κατοίκους του τόπου έχει γεννηθεί, ένα μεγάλος, ένας κεραυνοβόλος έρωτας. Κάνει λόγο για: *«παμπάλαιη λευκότητα και τη λάμψη του Ελληνικού κόσμου»*, και μας δίνει τα συστατικά της λαμπρότητας, της διαφορετικότητας: *«πάθος, πνεύμα αντιθέσεων, σύγχυση, χάος, μεγαλοψυχία»*.

Σε αυτό το χρονικό διάστημα, επισκέφθηκε την Αθήνα, το Μαρούσι, την Κέρκυρα, τον Πόρο, την Επίδαυρο, την Σπάρτη, την Τρίπολη. Ανέβηκε στην Ακρόπολη των Αθηνών, στο Αστεροσκοπείο, περιηγήθηκε στην Υδρα, στις Σπέτσες, στο Ναύπλιο, στις Μυκήνες, στη Θήβα, στην Αράχωβα, στους Δελφούς. Κατέβηκε στη Κρήτη, στο Ηράκλειο, στη Φαιστό. Μέσα σε αυτές τις πορείες, μοιραία γνώρισε ντόπιους. Από τον Γιώργο Κατσιμπαλη στον οποίο αφιερώνει και τον τίτλο του βιβλίου, το Γιώργο Σεφέρη, τον Νίκο Χατζηκυριάκο Γκίκα, τον Περικλή Βυζάντιο έως τους ταπεινούς, εργάτες της γης, τους ανώνυμους υπάλληλους διάφορων υπηρεσιών.

Στη συνέχεια και έως τέλους αποθεώνει οτιδήποτε Ελληνικό:

«...Τα γεύματα στα Ελληνικά πλοία είναι κάτι το εκπληκτικό.»

«...Δεν έχω διαβάσει μια αράδα του Ομήρου, μα πιστεύω πως ο σημερινός Έλληνας στην ουσία του δεν έχει αλλάξει...»

«...Ποτέ δεν είχα δει παρόμοιο ουρανό. Μεγαλόπρεπος. Ένοιωθα ολότελα αποσπασμένος από την Ευρώπη...»

«...η Ελλάδα παραμένει μια ιερή περιοχή, και θα μείνη για πάντα, είμαι βέβαιος, έως το τέλος των καιρών...»

«Ο Άγγλος στην Ελλάδα, είναι ένας παλιάτσος που σου κάνει κακό να τον βλέπεις. Δεν αξίζει μήτε όσο η λίγδα που στολίζει τα νύχια ενός φτωχού Έλληνα...»

«...Ποιός δεν θα προτιμούσε για σύντροφό του στα όπλα μια Μπουμπουλίνα από ένα τσούρμο γυναικωτός ή και νοσηρούς νεοσύλλεκτους της Οξφόρδης...»

«...η Ελευσίναυτή ζη με μια αιώνια ζωή, ανάμεσα σε ένα κόσμο που βρίσκεται στην αγωνία του ψυχομαχητού.»

«Η Ελλάδα είναι σήμερα ο μόνος παράδεισος στην Ευρώπη, κι ας μοιάζει μ' ένα μαδημένο κι άσαρκο λύκο.»

«Όπως η θερμή φιλία των αντρών, έτσι και αυτή η αρετή που έχουν οι Ελληνίδες, είναι το αντίστοιχο, η ανθρωπίνη ποιότητα που πάει ταίρι με τον ουράνιο χαρακτήρα του φωτός.»

«.. και πουθενά στη γη ο Θεός δεν ήταν τόσο σπάταλος σε βράχους όσο στην Ελλάδα...»

«...Μάλιστα. Τι όμορφη λέξη για το ναι!»

«...γιατί ο γνήσιος Έλληνας είναι ένας Θεός, κι όχι ένας φοβιτσιάρης, ακριβολόγος, υπολογιστής με την ψυχή ενός μηχανικού»

«...στην Ελλάδα έχει κανείς την πεποίθηση πως ιδιοφυία είναι το κανονικό κι όχι η μετριότητα. Καμιά χώρα δεν έβγαλε, σε αναλογία με τους αριθμούς, τόσες μεγαλοφυίες όσες η Ελλάδα»

Βεβαίως η αντικομφορμιστική του, η αντικαθεστωτική του θέση είναι παντού ορατή:

«Την ημέρα βασιλεύει η γραφειοκρατία, παντού δικηγόροι και δικαστές. Μ' όλη την απελπισία και την ματαιότητα που σέρνουν πίσω τους αυτά τα παράσιτα.»

Βρισκόμαστε στα μέσα του '39, κι όμως έχει τη διορατικότητα να δει λίγο πιο μακριά:

«Ούτε ο Θεός, ούτε ο Διάβολος έχουν καμιά ευθύνη, κι ασφαλώς όχι αυτά τα γελοία τέρατα σαν το Χίτλερ, τον Μουσολίνι, τον Στάλιν και άλλους. Ασφαλώς ούτε τα σκιάχτρα σαν τον Καθολικισμό, την Κεφαλαιοκρατία, τον Κομμουνισμό. Ποιός έβαλε τους δαίμονες εκεί μέσα στην καρδιά μας για να μας τυρρανούν; Ο μόνος τρόπος για να βρης απάντηση είναι να πας στην Επίδαυρο ... »

Κάνει μία και μόνη αναφορά στο καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, αναφέρεται με λόγια περιφρονητικά για τους Γερμανούς περιηγητές και για τους Έλληνες των Η.Π.Α. που λατρεύουν οτιδήποτε Αμερικάνικο. Συχνά εκφέρει ένα σφόδρα αντιΕυρωπαϊκό, αντιδυτικό λόγο, όχι από καπρίτσιο αλλά από θέση όπως π.χ. αυτό που σημειώνει για την καταστροφή της Σμύρνης:

«δεν είναι μόνο η αγριότητα και η βαρβαρότητα των Τούρκων, μα και η άχαρη, ύπουλη συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων».

Ολοκληρώνει το αποθεωτικό του πόνημα γράφοντας:

«Κάνουμε λάθος όταν λέμε ότι οι Έλληνες ανθρωποποίησαν τους θεούς. Οι θεοί ανθρωποποίησαν τους Έλληνες».

«Η μεγαλύτερη, η μοναδική εντύπωση που μου έκανε η Ελλάδα είναι πως είναι ένα κόσμος στο ανθρώπινο μπόι».

«Η Ελλάδα με έκανε ελεύθερο και ολοκληρωμένο».

υ.γ. Επειδή το λίγο που ρώτησα, το λιγότερο που έψαξα, δεν κατάφερα να το βρω, να το προμηθευτώ, οφείλω μια ευχαριστία στο φίλτατο Ηλία Κ. που είχε την ευγενική καλοσύνη να θυμηθεί ότι το κατέχει, να το βρει και να μου το δανείσει προς ανάγνωση. Είναι έκδοση “Πλειάς” του '83. Δεν θα μπορούσαμε να απονείμουμε εύσημα για το εξώφυλλό του, αλλά να υπενθυμίσουμε ότι μόλις το '65 εκδόθηκε για πρώτη φορά τούτο το πόνημα του Miller στα Ελληνικά από τον Γαλαξία.